

Pensioenfonds

Zorg & Welzijn

Stewardship Verslag 2023

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Thematische Engagement	5
Klimaatverandering	5
Toegang tot Gezondheidszorg	12
Mensenrechten	14
3 Actief Beheerde Aandelen	16
4 Beursgenoteerd Vastgoed	18
5 Externe Samenwerkingsverbanden	21
6 Beperken van Negatieve Impact	24
7 Stemmen	26
Begrippenlijst	30

1 Inleiding

PFZW streeft ernaar om zorg- en welzijnswerkers, de deelnemers van ons pensioenfonds, nu en in de toekomst een goed en stabiel pensioen te bieden. Als langetermijnbelegger wil PFZW daarbij een waardevolle bijdrage leveren aan een meer duurzame wereld. Bijvoorbeeld door bij te dragen aan de overgang van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energiebronnen. We zijn ervan overtuigd dat dit ook leidt tot een betere portefeuille. Bedrijven zijn immers gezonder in een leefbare wereld.

In 2030 ambiëert PFZW een beleggingsportefeuille die in zijn geheel bijdraagt aan het realiseren van een goed rendement, bijdraagt aan de realisatie van een duurzame wereld en past binnen onze risicohouding.

Wij geloven sterk in de kracht van kapitaal om positieve veranderingen te stimuleren. Als aandeelhouders gaan we actief in gesprek met de bedrijven waarin we investeren. Dit is gebaseerd op de overtuiging dat toekomstbestendige bedrijven bijdragen aan een beter pensioen.

We moedigen bedrijven actief aan om duurzaamheid te omarmen door dialogen aan te gaan, onze stemrechten uit te oefenen tijdens aandeelhoudersvergaderingen en, indien nodig, juridische stappen te ondernemen. Dit rapport beschrijft de stewardship-activiteiten van PFZW in 2023. Deze activiteiten worden uitgevoerd door onze vermogensbeheerder, PGGM Vermogensbeheer B.V. (hierna PGGM).

We bespreken thematische engagementprogramma's over klimaat, gezondheidszorg en mensenrechten. Daarna gaan we in op beleggingsklasse-specifieke engagements, samenwerkingsinitiatieven en hoe we negatieve impact proberen te beperken. Ten slotte bespreken we ons stemgedrag. Volgend jaar zullen we ons stewardship-rapport uitbreiden met programma's die in 2024 zijn gestart, waaronder natuur en biodiversiteit en transport.

Hoogtepunten van 2023

- 82 gesprekken met bedrijven in onze thematische klimaat-, gezondheidszorg- en mensenrechtenprogramma's.
- Zeven beursgenoteerde olie- en gasbedrijven zijn behouden na het tweejarige olie- en gasprogramma, en 310 bedrijven zijn verkocht, goed voor EUR 2,8 miljard.
- Gestemd over 57.726 voorstellen, waaronder 790 aandeelhoudersvoorstellen.
- Tegen de herverkiezing van bestuursleden gestemd bij 370 bedrijven vanwege het ontbreken van een CO₂-reductiedoelstelling.
- 80% van de klimaat, 75% van de sociale en 52% van de ondernemingsbestuur-gerelateerde aandeelhoudersvoorstellen gesteund.

Interview met Piet Klop, Hoofd Verantwoord Beleggen bij PGGM

Wat is engagement, en waarom doen jullie het?

Engagement betekent eenvoudigweg het aangaan van een constructieve dialoog met bedrijven in onze beleggingsportefeuille of marktdeelnemers over hun beleid en activiteiten. Via deze gesprekken streven we naar vooraf bepaalde verbeteringen op het gebied van klimaat, sociale onderwerpen, en ondernemingsbestuur. Als vermogensbeheerder van PFZW is engagement onze manier om de visie van PFZW en zijn deelnemers over duurzaamheidskwesties tot uitdrukking te brengen. Wanneer bedrijven deze kwesties aanpakken, geloven wij dat dit in lijn is met het uiteindelijke doel van PFZW: een goed pensioen in een leefbare wereld.

Wat was uw engagementhoogtepunt in 2023?

We hebben een tweejarig engagementprogramma met bedrijven in de olie- en gasector afgerond namens PFZW. We voerden veel gesprekken met grote spelers zoals Shell en BP.

We hebben zelfs een aandeelhoudersvoorstel ingediend bij TotalEnergies. Onze stem als aandeelhouder kan meer invloed hebben op bedrijven dan het verkopen van onze aandelen. Maar we kunnen niet eeuwig blijven praten. Slechts zeven olie- en gasbedrijven hebben PFZW ervan overtuigd dat ze voldoende investeren in alternatieven zoals zonne-energie en biobrandstoffen. Dus PFZW heeft belangen in de andere publieke olie- en gasbedrijven verkocht. Maar de deur blijft open. PFZW zal overwegen opnieuw in hen te investeren als ze met betere plannen komen.

Hoe meet u het succes van engagement?

Dat is een lastige opgave. We zijn een van de vele stemmen die met portefeuillebedrijven praten. Het is moeilijk te bewijzen dat onze gesprekken tot specifieke veranderingen hebben geleid. Andere investeerders kunnen ook op dezelfde veranderingen aandringen, en we willen eerlijk zijn over onze bijdrage. Dit stewardship-rapport bevat verschillende casestudies. Soms maken bedrijven veranderingen die aansluiten bij onze verzoeken. Andere keren laten bedrijven weinig vooruitgang zien. We verkennen nieuwe manieren om feedback van bedrijven te krijgen om te zien waar onze engagements effectief zijn en waar ze tekortschieten. In de loop van de tijd zullen we hiervan leren en onze effectiviteit verder verhogen.

Wat zijn de volgende stappen voor de engagements van PFZW?

PFZW breidt zijn engagementinspanningen uit naar grote bedrijven die veel fossiele brandstoffen verbruiken. Begin 2024 lanceerden we een nieuw klimaat engagementprogramma, gericht op de transportsector. Dat betekent dat bedrijven zoals Lufthansa, Caterpillar en Toyota in ons vizier komen. Terwijl klimaatverandering een actueel onderwerp blijft, verbreedt PFZW ook zijn scope om de impact en afhankelijkheden van bedrijven op de natuurlijke wereld aan te pakken. Met het nieuwe natuur- en biodiversiteit engagementprogramma, richten we ons op verschillende industrieën waaronder chemie, voedsel en metalen & mijnbouw.

2 Thematische Engagement

We hebben vier thematische engagementprogramma's: klimaatverandering, toegang tot gezondheidszorg, mensenrechten en biodiversiteit en natuur. De engagements zijn met beursgenoteerde bedrijven waarin we investeren. De volgende secties geven een overzicht van de eerste drie thematische programma's. Aangezien het engagementprogramma over biodiversiteit en natuur in 2024 is gestart, zal dit in toekomstige rapporten worden behandeld.

Klimaatverandering

Klimaatverandering zal decennialang brede gevolgen hebben voor landen, bedrijven en individuen. Als pensioenfonds maken we ons zorgen over de langetermijnimplicaties voor onze portefeuille. Maar we voelen ook verantwoordelijkheid om bij te dragen aan het tegengaan van klimaatverandering als betrokken beleggers in de bedrijven waarin we investeren. Daarom voeren we een engagementprogramma gericht op klimaatverandering, waarbij we bedrijven aanmoedigen om zich te conformeren aan de doelstellingen van het Akkoord van Parijs.

In 2023 hebben we 58 gesprekken gevoerd met bedrijven waarvan de operaties en/of toeleveringsketens aanzienlijke CO₂-voetafdrukken hebben. Dit omvat bedrijven in de volgende sectoren: olie en gas, materialen, nutsvoorzieningen en voedsel & landbouw. We richten ons op de producenten en consumenten van fossiele brandstoffen en bedrijven die betrokken zijn bij voedselproductie en detailhandel, waarvan de activiteiten een aanzienlijke impact hebben op ontbossing en wereldwijde uitstoot.

We ontwikkelen een scorekaart voor elk bedrijf die bestaat uit ongeveer 10-15 indicatoren. Deze indicatoren richten zich op de doelen die bedrijven stellen om hun materiële scope 1, 2 en 3 uitstoot te verminderen en de strategie om deze te bereiken. Wanneer een bedrijf geen vooruitgang boekt op onze engagementverzoeken, kunnen we verschillende escalatiemaatregelen gebruiken. Deze maatregelen omvatten bijvoorbeeld een brief aan het bestuur van het bedrijf, een openbare verklaring, het indienen van een aandeelhoudersvoorstel of stemmen tegen de herverkiezing van bestuursleden.

De volgende secties bevatten een overzicht van elke sector, inclusief informatie over de bedrijven waarmee we hebben gesproken en hun vooruitgang. De voortgangsindicator is gebaseerd op de scorekaart, waarbij elke indicator wordt geëvalueerd als "ja" (1 punt), "gedeeltelijk" (0,5 punt) of "nee" (0 punten). We berekenen een totaalscore door elke indicator een gelijk gewicht te geven. We rapporteren positieve vooruitgang wanneer deze totaalscore in de loop van het jaar is verbeterd, neutraal wanneer de score gelijk blijft en negatief wanneer de score is afgenomen.

Olie en Gas

De energietransitie is de verschuiving van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energiebronnen. Fossiele brandstoffen omvatten olie, aardgas en steenkool, terwijl hernieuwbare energie bijvoorbeeld zonne-energie, windenergie en groene waterstof omvat. Het is essentieel om meer hernieuwbare energie op de markt te brengen omdat fossiele brandstoffen aanzienlijke schade aan het milieu veroorzaken en uiteindelijk opraken.

Bedrijven in de olie- en gasector hebben de schaal, het kapitaal en de expertise om bij te dragen aan de energietransitie. Veel bedrijven binnen deze sector doen echter niet genoeg. Van 2022 tot 2024 hebben we een engagementprogramma uitgevoerd gericht op beursgenoteerde olie- en gasbedrijven, waarbij we hen aansporen om meer te investeren in hernieuwbare energie. We beleggen niet meer in publieke olie- en gasbedrijven die dit onvoldoende doen. We hebben gedurende het tweejarige programma met 12 grote olie- en gasbedrijven gesproken.

Begin 2024 hebben we aangekondigd dat we alleen blijven investeren in zeven beursgenoteerde olie- en gasbedrijven. Deze zeven bedrijven (Cosan S.A., Galp Energia, Granuul Invest, Neste Oyj, OMV A.G., Raízen S.A. en Worley Limited) zijn leidend in de energiesector. Zij werken aan het aanbieden of faciliteren van hernieuwbare alternatieven voor olie en gas, en helpen consumenten over te stappen van fossiele brandstoffen. Uiteindelijk kan dit de wereldwijde uitstoot verminderen of voorkomen door de vraag naar olie en gas te verlagen.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

Wij hebben ons gecommiteerd aan het Akkoord van Parijs en eisen hetzelfde van de olie- en gasbedrijven in de publieke markten waarin we investeren. Daarom vragen we om doelen voor 2030 die in lijn zijn met klimaatscenario's die aansluiten bij het Akkoord van Parijs. Specifieke klimaatscenario's van het Internationaal Energieagentschap en het Intergovernmental Panel on Climate Change zijn goede voorbeelden.

Bedrijven die actief zijn in de olie- en gasproductie en/of raffinage zijn belegbaar als zij tegen 2030 minstens 30% van hun energieproductie uit koolstofarme alternatieven voor olie en gas halen. We bepalen dit op basis van de doelen die deze bedrijven publiceren. Voor bedrijven die uitsluitend actief zijn in olieservice en gasdiensten, verwachten we dat tegen 2030 minstens 30% van hun omzet afkomstig is van het faciliteren van alternatieven voor fossiele brandstoffen. Ten slotte leggen we deze vereisten niet op aan bedrijven die uitsluitend aardgas transporteren of opslaan omdat zij niet betrokken zijn bij de productie van fossiele brandstoffen. Zij zijn consumenten in plaats van producenten.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	#Gesprekken	Vooruitgang	Status
BP PLC	2	Positief	Niet belegbaar
Enbridge Inc	2	Neutraal	Niet belegbaar
ENEOS Holdings Inc	1	Positief	Niet belegbaar
Eni SpA	2	Positief	Niet belegbaar
Equinor ASA	2	Positief	Niet belegbaar
Galp Energia SA	3	Positief	Belegbaar
Neste Oyj	2	Positief	Belegbaar
OMV AG	1	Positief	Belegbaar
Origin Energy Ltd	1	Positief	Niet belegbaar
Repsol SA	2	Neutraal	Niet belegbaar
Shell PLC	6	Neutraal	Niet belegbaar
TotalEnergies SE	2	Neutraal	Niet belegbaar
Totaal	26		

De status is gebaseerd op onze verwachting dat minstens 30% van de energieproductie tegen 2030 uit koolstofarme oplossingen moet komen, terwijl de vooruitgang is gebaseerd op een gedetailleerde scorekaart met verschillende indicatoren. Sommige bedrijven hebben op een of meer indicatoren van de scorekaart vooruitgang geboekt, maar voldoen niet aan de verwachting van 30% koolstofarme energie. Daarom zijn deze bedrijven, ondanks positieve vooruitgang, niet meer belegbaar.

Onze gesprekken waren gericht op de bedrijven in de overzichtstabel. We voerden ook activiteiten uit met alle andere olie- en gasbedrijven waarin we investeerden via brieven en stemgedrag op hun jaarlijkse vergaderingen. Enkele van deze andere stewardshipactiviteiten in 2023 omvatten:

- Stemmen tegen het bestuur van 122 achterblijvers in olie en gas en het sturen van een brief naar de 45 grootste van hen om onze beslissing uit te leggen.
- Indienen van een aandeelhoudersresolutie bij TotalEnergies, waarin het bedrijf wordt gevraagd om uitstootdoelen in lijn met het Akkoord van Parijs te stellen, samen met andere investeerders.
- Co-leiden van het Climate Action 100+ engagement met Shell en een verklaring afleggen tijdens de jaarlijkse algemene vergadering van Shell met de andere co-leiders.
- Publiceren van een [brief](#) in de Financial Times over het uitoefenen van stemrechten om de klimaatcrisis te bestrijden.
- Sponsoring van een [rapport](#) door Accela Research over de klimaattransitiestrategieën van grote Europese olie- en gasbedrijven.
- Deelnemen aan een paneldiscussie tijdens de World Energy Council Assembly over wat investeerders verwachten van olie- en gasbedrijven.

PFZW-bestuursleden betrokken bij de dialoog met Shell

In juni 2023 hield Shell zijn eerste jaarlijkse presentatie voor aandeelhouders onder zijn nieuwe CEO. We waarden dat Shell zijn verwachte olie- en gasproductie tot 2030 bekendmaakte. Het was ons echter onduidelijk hoe Shell van plan was zijn doel te bereiken om de uitstoot per eenheid energie die wordt verkocht tegen 2030 met 20% te verminderen. Bovendien was het ons onduidelijk welk percentage van Shell's energieproductie in 2030 uit alternatieven voor olie en gas zou bestaan.

In juli 2023 ontmoetten PFZW-bestuursleden en PGGM de CEO van Shell Nederland. We legden uit dat we de aanzienlijke investeringen van Shell in koolstofarme oplossingen in Nederland waarden, waaronder Ecowende en Holland Hydrogen I. We benadrukten echter dat Shell meer beslissende stappen zou moeten nemen om bij te dragen aan de wereldwijde energietransitie en dat we informatie misten over Shell's plannen voor 2030.

Aan het einde van het olie- en gasprogramma concludeerden we dat Shell niet voldoende bijdraagt aan het Akkoord van Parijs. We besloten onze belangen in Shell te verkopen. Als Shell in de toekomst aan onze eisen voldoet, zal het bedrijf opnieuw belegbaar zijn.

Neste toont leiderschap in koolstofarme brandstoffen

Neste is een Fins bedrijf dat zich steeds meer richt op de productie van biobrandstoffen. In 2022 en 2023 hebben we meerdere keren gesproken met de duurzaamheidsdirecteur van Neste.

Een gespreksonderwerp was het doel om de scope 3 uitstoot per eenheid energie tegen 2040 met 50% te verminderen ten opzichte van 2020. Dit wordt een emissie-intensiteitsdoel genoemd. Voor Neste verwijst scope 3 naar de uitstoot die vrijkomt bij de verbranding van brandstoffen door hun klanten.

We hebben de noodzaak van middellangetermijndoelen (2030-2035) benadrukt, aangezien actie in de komende jaren nodig is om de doelstellingen van het Akkoord van Parijs binnen bereik te houden. Daarnaast vallen langetermijndoelen vaak buiten de planningsperiodes van bedrijven, wat resulteert in een gebrek aan een duidelijke strategie om deze te bereiken.

In 2023 kondigde Neste een nieuw doel aan om zijn scope 3 emissie-intensiteit tegen 2030 met 30% te verminderen ten opzichte van 2020. We waarden dat het bedrijf stappen heeft ondernomen om middellangetermijndoelen te stellen.

Materialen

Bedrijven in de materialensector produceren de bouwstenen van onze moderne economie, van metalen en mineralen tot kunststoffen, cement, glas en papierproducten. De productie van al deze materialen vereist het verbranden van grote hoeveelheden fossiele brandstoffen, wat leidt tot hoge emissies. In 2022 zijn we een engagementprogramma gestart met hoog-emissiebedrijven in de materialensector.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

We vragen bedrijven in de materialensector om hun scope 1, 2 en 3 emissies af te stemmen op de doelstellingen van het Akkoord van Parijs. We vragen deze bedrijven ook om een geloofwaardige klimaatstrategie te ontwikkelen. We evalueren de klimaatdoelen en -strategieën van bedrijven door verschillende indicatoren te onderzoeken. Bijvoorbeeld het gebruik van hernieuwbare energie, de productie en verkoop van duurzame producten, het gebruik van meer emissievrije of gerecyclede grondstoffen en het verbeteren van de recycleerbaarheid van producten.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	#Gesprekken	Vooruitgang
Boliden AB	1	Positief
Braskem S.A.	2	Positief
Dow Inc.	3	Positief
LG Chemical	2	Negatief
LyondellBasell Industries N.V.	1	Positief
Orbia Advance Corporation S.A.B. de C.V.	2	Positief
Rio Tinto Ltd	2	Positief
Sasol Ltd	2	Positief
Totaal	15	

Klimaatdoel Boliden gecertificeerd door het Science-Based Targets initiative (SBTi)

Sinds 2022 voeren we gesprekken met Boliden, een Zweeds mijnbouwbedrijf. Aan het begin van onze engagement hebben we Boliden aangespoord om uitgebreide scope 1, 2 en 3 doelen te stellen, een geloofwaardig klimaatactieplan te ontwikkelen om te laten zien hoe het zijn directe emissies van mijnbouw, transport en smelten zou verminderen, en zijn indirecte emissies, zoals het gebruik van brandstoffen en elektriciteit in zijn waardeketen.

Sindsdien is Boliden geleidelijk een van de leiders van de energietransitie binnen de mijnbouwsector geworden. In 2022 heeft Boliden verbeterde doelen gesteld voor de vermindering van scope 1, 2 en 3 emissies. Deze doelen werden ter validatie ingediend bij het SBTi. Eind 2023 werden de klimaatdoelen gevalideerd. Echter, de strategie achter deze doelen is het belangrijkste.

Boliden experimenteert al jaren met het elektrificeren van zijn mijnvoertuigen. In 2018 begon Boliden een proef in de Aitik-mijn, waar ze een 700 meter lange elektrische trolleylijn installeerden en vier diesel dumptrucks ombouwden tot elektrische voertuigen. Deze proef verminderde de emissies en verbeterde de productiviteit; de elektrische dumptrucks waren tweemaal zo snel als de dieselvariant en vereisten minder onderhoud.

Sinds de proef in Aitik is de elektrische trolleylijn verlengd met drie kilometer, en nog eens tien dumptrucks zijn omgebouwd tot elektrische voertuigen. Boliden heeft hetzelfde gedaan in de Kevitsa-mijn, waar een 1,8 kilometer lange elektrische trolleylijn is geïnstalleerd en 13 dumptrucks worden omgebouwd. Boliden heeft momenteel elektrische dumptrucks in gebruik bij twee van zijn vijf mijnen, een teken dat het bedrijf op de goede weg is. We zullen blijven samenwerken met Boliden om hun reis naar net zero te versnellen.

Steunen van een resolutie over wegwerpplastic bij Dow Inc

Dow Chemical Company is een van 's werelds grootste producenten van wegwerpplastic, en de meeste van de door hen geproduceerde plastics zijn afkomstig van ruwe olie. Landen en consumentenmerken zoeken steeds meer manieren om plastics opnieuw te gebruiken om klimaat- en biodiversiteitsdoelen te ondersteunen, wat financiële risico's kan opleveren voor plasticproducenten zoals Dow.

In 2023 stemden we voor een aandeelhoudersvoorstel waarin werd verzocht om een rapport over de effecten van een significante vermindering van de vraag naar nieuwe plastics op de financiële positie van Dow Chemical Company. Zo'n rapport zou investeerders informeren over de risico's van op fossiel gebaseerde producten en de kansen voor duurzame alternatieven, en hen zo motiveren tot verandering.

Het voorstel werd uiteindelijk niet aangenomen: 30,2% van de stemmen was voor het voorstel. Desondanks vertegenwoordigt dit een significant deel van de investeerders die hun afkeuring uitspreken en biedt het de basis voor verdere engagement met het bedrijf.

Elektriciteitsbedrijven

We voeren gesprekken met verschillende elektriciteitsbedrijven, aangezien het grootste deel van de elektriciteit die we vandaag gebruiken afkomstig is van fossiele brandstoffen. Het Internationaal Energieagentschap (IEA) voorspelt dat de wereldwijde vraag naar elektriciteit tussen nu en 2050 aanzienlijk zal toenemen. De doelen van het Akkoord van Parijs zullen niet worden bereikt zonder de decarbonisatie van de elektriciteitssector.¹

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

We vragen elektriciteitsbedrijven om emissiereductiedoelen voor het hele bedrijf vast te stellen. Op basis van het Net Zero Emissions-scenario van de IEA willen we dat de emissies van elektriciteitsopwekking in ontwikkelde economieën tegen 2035 net zero bereiken en in opkomende markten tegen 2040. Deze doelen moeten worden ondersteund door robuuste strategieën en geloofwaardige investeringen in koolstofarme energiebronnen.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken	Vooruitgang
Engie SA	4	Positief
Naturgy Energy Group SA	2	Neutraal
Sempra Energy	3	Neutraal
Veolia Environnement SA	1	Neutraal
Totaal	10	

- 1. IEA. (2023). World Energy Outlook 2023. Beschikbaar op: [World Energy Outlook 2023 \(windows.net\)](https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2023)

Een resolutie indienen bij Engie

Engie, een van de grootste elektriciteitsbedrijven in Europa, is sterk afhankelijk van aardgas voor elektriciteitsproductie. We werken samen met meerdere deelnemers binnen Climate Action 100+ (CA100+) om betrokkenheid te tonen bij Engie.

Engie heeft relatief sterke emissiereductiedoelen, gecertificeerd door het SBTi als 'ruim onder 2°C'. Er zijn echter hiaten in de klimaatstrategie van Engie en we vroegen het bedrijf om meer gedetailleerde openbaarmakingen. Het was bijvoorbeeld onduidelijk hoe de doelen van Engie zich verhouden tot een scenario van 1,5°C, hoe de mix van elektriciteitsopwekking zich zou ontwikkelen en hoe het zijn kapitaaluitgaven zou afstemmen op zijn klimaatdoelen.

Vanwege deze tekortkomingen dienden we samen met andere aandeelhouders een voorstel in waarin werd gevraagd om een 'Say on Climate'. Dit houdt in dat aandeelhouders elke drie jaar een raadgevende stem krijgen over de klimaatstrategie van het bedrijf. Daarnaast vroegen we om een jaarlijkse stem over het voortgangsrapport van het bedrijf.

In de aanloop naar de jaarlijkse vergadering voerde de aandeelhouderscoalitie gesprekken met het bestuur van Engie. Deze gesprekken waren constructief en het bestuur was bereid om meer inzicht te geven en enkele van de vragen van investeerders aan te pakken. Zo heeft het bedrijf toegezegd een aanvulling op zijn klimaatrapport toe te voegen en de samenstelling van zijn elektriciteitsmix tussen nu en 2030 openbaar te maken, wat een van de gevraagde indicatoren was. Het bestuur heeft ook toegezegd zijn aandeelhouders om de drie jaar te raadplegen over de klimaatstrategie van het bedrijf via een 'Say on Climate'-stem. Het was echter niet eens met een jaarlijkse stem over het voortgangsrapport van het bedrijf.

Uiteindelijk kreeg het voorstel 24% van de stemmen voor, wat niet voldoet aan de vereiste drempel van 66% om te worden aangenomen. Met bijna een kwart van de investeerders die het voorstel steunen, gaven de aandeelhouders het bedrijf echter een sterk signaal. We beschouwen dit als een succes, vooral gezien het feit dat het bedrijf al toezeggingen deed voor verbeteringen tijdens onze engagements in de aanloop naar de jaarlijkse algemene vergadering.

Voedsel en Landbouw

Volgens de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties kan ongeveer 31% van de door mensen veroorzaakte wereldwijde emissies worden gekoppeld aan activiteiten in de voedsel- en landbouwsector.² We beschouwen de gehele waardeketen van de sector, inclusief producenten en verwerkers van verpakt voedsel, voedselverdelers, restaurants en supermarkten.

Het verlagen van de emissies van deze sector is een uitdaging, gezien het feit dat de wereldwijde landbouwproductie naar verwachting met 50% zal toenemen tegen 2050. Deze toename is nodig om de groeiende wereldbevolking van voldoende voorraden te voorzien. Naast emissies heeft de sector een materiële impact op de natuur en biodiversiteit door zijn activiteiten. Volgens metingen door ENCORE heeft de voedselproductenindustrie een zeer hoge impact op vier drijvende factoren van biodiversiteitsverlies: land- en zoetwatergebruik, gebruik van natuurlijke hulpbronnen, vervuiling en klimaatverandering.³

Emissies in de voedsel- en landbouwsector kunnen worden verminderd door ontbossing en landconversie te stoppen, veenbranden en bosdegradatie te verminderen, landbouwemissies te verlagen en emissies te verminderen door een verschuiving in productvraag. Bovendien kan de sector beginnen met het implementeren van regeneratieve landbouwpraktijken in de hele waardeketen.

² United Nations. (2021). New FAO analysis reveals carbon footprint of agri-food supply chain. Beschikbaar op: <https://news.un.org/en/story/2021/11/1105172>.

³ ENCORE (Exploring Natural Capital Opportunities, Risks and Exposures) is een online tool waarmee organisaties hun blootstelling aan natuurgerelateerde risico's kunnen verkennen. Het is ontwikkeld door Global Canopy, het UN Environment Program Finance Initiative en het VN-milieuprogramma World Conservation Monitoring Centre.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

We vragen bedrijven om doelen voor 2030 vast te stellen die in lijn zijn met het Akkoord van Parijs. Deze doelen moeten ten minste middellange termijn reductiedoelen omvatten voor directe en indirecte emissies (scopes 1, 2 en 3). Daarnaast vragen we de bedrijven in deze sector om zich te committeren aan het bereiken van een ontbossingsvrije toeleveringsketen tegen 2030 voor hun risicovolle grondstoffen (bijv. soja, palmolie en rubber). Deze toezeggingen moeten worden ondersteund door duidelijke en transparante implementatie- en kapitaaluitgavenplannen.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken	Vooruitgang
Bunge Limited	2	Positief
Danone SA	1	Neutraal
Kerry Group plc	2	Neutraal
Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	1	Positief
McDonald's Corporation	1	Positief
Total	7	

Samenwerken met Bunge

Bunge is een toonaangevend wereldwijd agribusiness-, voedings- en ingrediëntenbedrijf. Onze gesprekken waren gericht op het verbeteren van de transparantie in hun duurzaamheidsinspanningen in de toeleveringsketen en het bevorderen van decarbonisatie-initiatieven.

In 2023 werden we uitgenodigd om deel te nemen aan een samenwerkingsinitiatief met Bunge, de NGO Ceres en andere investeerders. Het bedrijf initieerde deze samenwerking waarin we regelmatig feedback gaven op het klimaattransitieplan van Bunge. Het doel van het bedrijf en de investeerders was ervoor te zorgen dat het plan zou worden afgestemd op een maximale opwarming van 1,5°C. We gaven onze mening over hoe het plan onderzoek en ontwikkeling, emissieprofilering en investeerdersverwachtingen over korte- versus lange-termijn periodes kon omvatten. Bovendien benadrukten we het belang van transparantie met betrekking tot de definitie van regeneratieve landbouw. Ten slotte vroegen we om meer duidelijkheid over vereisten voor betrokkenheid van leveranciers en de publicatie van een tijdgebonden klachtenmechanisme.

Bunge is nog bezig met de ontwikkeling van zijn 1,5°C-uitgelijnde transitieplan en verwacht dit eind 2024 te publiceren.

Steunen van een resolutie over waterbeheer bij Kraft Heinz

Klimaatverandering en bevolkingsgroei veroorzaken toenemende druk op watervoorraden. Daarom is goed waterbeheer belangrijk voor bedrijven die sterk afhankelijk zijn van watervoorraden. Aandeelhouders van Kraft Heinz, een verpakt voedselbedrijf, verzochten het bedrijf om de water-risico-exposure van zijn toeleveringsketen te identificeren en te rapporteren hoe het van plan is deze exposure te beheren.

We stemden voor dit voorstel omdat het onderwerp materieel is voor de voedselindustrie en we hebben onze stemintenties vooraf op onze website aangekondigd. Het voorstel kreeg geen meerderheid van stemmen; desalniettemin blijven we de risico's van waterschaarste beschouwen als een cruciaal probleem voor leveranciers in gebieden met hoge waterschaarste en zullen we op deze kwestie blijven aandringen. Een volledig beeld van de toeleveringsketen is nodig om andere milieu- en sociale doelen te bereiken, zoals een ontbossingsvrije toeleveringsketen.

Toegang tot Gezondheidszorg

Naast klimaatkwesties richten we ons met engagement ook op sociale kwesties zoals toegang tot gezondheidszorg. We willen dat zorgbedrijven, zoals farmaceutische bedrijven, rekening houden met de betaalbaarheid en beschikbaarheid van medicijnen wereldwijd. Mensen leven gezonder wanneer farmaceutische bedrijven hun medicijnen tegen lagere prijzen beschikbaar maken in armere landen.

Het verbeteren van de toegang tot gezondheidszorg is geen liefdadigheid. Het helpt opkomende landen zich verder te ontwikkelen door ervoor te zorgen dat de impact van ziekten op mensen en gezinnen veel kleiner is. Bovendien zijn opkomende landen de markten van de toekomst. Hun potentiële economische groei is aanzienlijk. Naarmate deze landen welvarender worden, zullen ze steeds meer kunnen investeren in goede gezondheidszorg. Uiteindelijk kunnen zorgbedrijven hier ook van profiteren.

In de afgelopen jaren hebben onze engagementinspanningen bijgedragen aan een grotere aandacht van farmaceutische bedrijven voor de belangen van mensen in armere landen en overwegingen met betrekking tot de prijs en wijze van gebruik van medicijnen bij de ontwikkeling van medicijnen. Deze verbetering is bijvoorbeeld zichtbaar in de over het algemeen goede scores in de Access to Medicine Index.⁴

De meeste bedrijven kunnen meer doen om de toegang tot gezondheidszorg in opkomende landen te verbeteren en betaalbare gezondheidszorg in welvarende landen te handhaven. Het waarborgen van toegankelijkheid en betaalbaarheid in alle markten is precies de focus van ons engagementprogramma over dit onderwerp.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

PFZW heeft vele jaren geleden een investeerdersverklaring ondertekend over de Access to Medicine Index. Naast het ondersteunen van dit initiatief hebben we al vele jaren een engagementprogramma om de toegang tot medicijnen te verbeteren. Traditioneel was ons uitgangspunt dat bedrijven hun score moesten verbeteren door een aangepaste prijsstelling aan te nemen die is afgestemd op de lokale koopkracht en over te gaan naar een meer systematische aanpak die minder afhankelijk is van gratis productdonaties. In de afgelopen jaren hebben we bedrijven gevraagd om de toegankelijkheid en betaalbaarheid van medicijnen meer te overwegen tijdens de ontwikkelingsfase (bijvoorbeeld door rekening te houden met hoe medicijnen worden toegediend in moeilijker gezonde zorgomgevingen waar medische professionals of koeling mogelijk afwezig zijn) en om het aantal markten waarin ze actief zijn te vergroten.

We verbeteren nu ons engagementprogramma over gezondheid door een nieuwe langetermijnstrategie te formuleren en deze strategie te koppelen aan transparante en uitdagende doelstellingen. Deze doelstellingen moeten niet alleen gericht zijn op output op lange termijn (bijvoorbeeld hoeveel patiënten een bedrijf van plan is te behandelen), maar ook op impact (bijvoorbeeld hoeveel levens of levensjaren ze van plan zijn te redden).

Ten slotte vragen we bedrijven om hun duurzaamheidsdoelen en ambities met betrekking tot de toegang tot gezondheidszorg op te nemen in hun beloningsbeleid. We verwachten dat leidinggevendenden zullen worden aangemoedigd om via hun beloning een positieve impact te realiseren. Door deze verbinding te maken, hopen we dat de betaalbaarheid en beschikbaarheid van medicijnen op de lange termijn beter gewaarborgd zullen zijn.

⁴ De Access to Medicine Index (AtMI) is een tweejaarlijkse index die de prestaties van de twintig grootste farmaceutische bedrijven beoordeelt met betrekking tot hun beleid en programma's op het gebied van toegang tot medicijnen. Het doel van de Index en de AtM Foundation is het stimuleren en begeleiden van farmaceutische bedrijven om de toegang en betaalbaarheid van medicijnen voor mensen in lage- en middeninkomenslanden te verbeteren. PGGM is (namens PFZW) samen met een groot aantal beleggers al geruime tijd ondertekenaar van de Access to Medicine Index Investor Statement.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken	Vooruitgang
Astellas Pharma	1	Positief
Bristol-Myers Squibb Inc.	1	Neutraal
Daiichi Sankyo	1	Neutraal
Eisai Co	2	Neutraal
Merck & Co. Inc.	2	Neutraal
Novartis AG	2	Positief
Roche Holding AG	2	Positief
Sanofi	1	Neutraal
Takeda Pharmaceutical	3	Positief
Totaal	15	

Positieve reacties bij Novartis

Novartis is een Zwitsers farmaceutisch bedrijf dat medicijnen produceert voor verschillende ziekten, waaronder hartziekten. In 2023 spraken we met het duurzaamheidsteam en het hoofd beloningen.

Eind 2022 kondigde Novartis aan dat het van plan was zijn generieke medicijnenafdeling (Sandoz) af te splitsen. Omdat Novartis ook de medicijnen van Sandoz gebruikte voor zijn Access to Medicine-programma, maakten we ons zorgen dat dit programma zou lijden onder deze afsplitsing. We deelden deze bezorgdheid met het bedrijf. In oktober 2023 informeerde Novartis ons dat ze van plan zijn om verschillende belangrijke middelen in hun portfolio te houden, wat onze zorgen voldoende verlichtte.

Bovendien gaven we aan dat we graag zouden zien dat doelen met betrekking tot de toegang tot gezondheidszorg worden opgenomen in de beloning van het bestuur. Novartis reageerde hier positief op. In het komende jaar zullen we de voortgang op dit punt nauwlettend volgen.

Toenemende bereidheid tot duurzaamheid bij Astellas Pharma

Het Japanse bedrijf Astellas Pharma is een innovatief farmaceutisch bedrijf dat onder andere kanker medicijnen produceert. In de afgelopen jaren, hoewel Astellas zeker bereid was om in gesprek te gaan, leek er weinig ambitie te zijn om een stapje extra te zetten. Dit kwam ook vaak tot uiting in de scores op de Access to Medicine Index, waar Astellas relatief slecht presteerde in vergelijking met andere Japanse farmaceutische bedrijven.

In onze recente contacten met Astellas lijkt het bedrijf meer communicatief geworden te zijn en heeft het meer specialisten aangesteld om duurzaamheid te behandelen, inclusief toegang tot medicijnen. Astellas lijkt ook meer toegewijd te zijn aan het maken van vooruitgang op het gebied van toegang tot medicijnen. Ze waren zeer constructief in onze discussies, wat een positieve verandering was ten opzichte van vroeger.

Hoewel we nog moeten zien hoe dit zich vertaalt in betere beleidsmaatregelen en scores, zijn we hoopvol dat Astellas in de komende jaren beter zal presteren op dit gebied.

Mensenrechten

Bij het respecteren van mensenrechten hanteert PFZW normen zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. We vragen bedrijven om belangrijke mensenrechtenrisico's te identificeren en een robuust beleid en implementatieplan voor hun operaties en toeleveringsketens te waarborgen.

We hebben land- en arbeidsrechten geïdentificeerd als de primaire focusgebieden voor mensenrechtenengagement. In 2023 hebben we een tijdgebonden mensenrechtenprogramma gelanceerd met een driejarige engagementcyclus.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

Binnen onze mensen- en arbeidsrechten engagements identificeren we hoog-risicobedrijven met behulp van verschillende databronnen, zoals commerciële dataproviders en mensenrechtenbenchmarks. We prioriteren onze engagementinspanningen voor bedrijven die actief zijn in hoog-risicosectoren zoals landbouw en kleding. Bovendien raadplegen we relevante belanghebbenden, inclusief NGO's, om potentiële hoog-risicobedrijven te identificeren die niet worden gesignaleerd in het screeningsproces vanwege datalimitaties.

Onze engagementverzoeken kunnen variëren per bedrijf. Soms vragen we bedrijven om mensen- en arbeidsrechtenrisico's in hun toeleveringsketen te identificeren. In andere gevallen vragen we bedrijven om werknemers te compenseren die negatief zijn beïnvloed door slechte arbeidsomstandigheden.

Om onze engagementverzoeken te bepalen, hebben we belangrijke indicatoren geïdentificeerd die zich richten op tastbare resultaten voor land- en arbeidsrechten en effectieve acties om deze resultaten te bereiken (bijv. bewijs van verbeteringen in inkooppraktijken en robuuste mensenrechten due diligence). Deze aanpak kijkt verder dan het beleid van een bedrijf en richt zich op daadwerkelijke resultaten en de kwaliteit van de implementatie.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken	Vooruitgang
Fast Retailing	1	Neutraal
Nike	1	Neutraal
Prada S.p.A.	1	Neutraal
Shenzhou	2	Neutraal
Starbucks	1	Neutraal
Tesco	1	Neutraal
The Kraft Heinz Company	1	Neutraal
Unilever	1	Neutraal
Totaal	9	

The progress is neutral for all companies because the engagement program started in 2023. From next year onwards, we can compare the companies' performance to the 2023 baseline.

Bescherming van arbeidsrechten in de toeleveringsketen van Nike

Ramatex en Hong Seng Knitting, twee grote kledingfabrikanten die door Nike worden gecontracteerd, hebben hun werknemers niet volledig de wettelijk verschuldigde lonen en voordelen betaald. Dit komt neer op een gezamenlijk bedrag van \$2,2 miljoen voor meer dan 4.500 kledingarbeiders in Cambodja en Thailand. Beide bedrijven maken deel uit van de uitgebreide toeleveringsketen van Nike. Pogingen om compensatie te verkrijgen zijn al drie jaar niet gelukt.

Omdat Nike actief is in de hoog-risico kledingsector, met verschillende mensenrechten controverses, zien we de noodzaak om de risico's in zijn toeleveringsketens verder te beperken. We hebben samen met gelijkgestemde investeerders gedurende twee jaar gevraagd dat Nike het gat in het leefbaar loon zou dichten. Hoewel Nike sterke doelen heeft op mensenrechten, blijven mensenrechtencontroverses bestaan.

Nike heeft 490 fabrieken in zijn toeleveringsketen waarin meer dan een miljoen werknemers werken. Dit maakt een schone toeleveringsketen een grote uitdaging. De sleutel ligt echter in hoe het bedrijf de negatieve effecten verhelpt en hoe het herstelproces leidt tot een grondige beoordeling van de oorzaken – of het nu beleid, ondernemingsbestuur of zelfs bedrijfscultuur is. We vonden de reactie van Nike met betrekking tot de zaak van Ramatex en Hong Seng Knitting niet bevredigend, wat ertoe leidde dat we een investeerdersbrief steunden die opriep tot volledige terugbetaling van de lonen aan de werknemers.

Nike was terughoudend om met ons in gesprek te gaan over dit onderwerp. Gezien het gebrek aan vooruitgang in onze dialoog met Nike, zullen we in 2024 escalatieopties overwegen.

Aanpakken van beschuldigingen van dwangarbeid bij Volkswagen

We hebben Volkswagen benaderd om de kwesties rond de beschuldigingen van dwangarbeid op de Xinjiang-site in China op te lossen. We hadden twee sessies met Volkswagen. De eerste sessie was gericht op het beter begrijpen van de situatie en de tijdlijnen en acties die Volkswagen zou ondernemen om dit onderwerp aan te pakken. Gezien het belang van deze kwestie voor veel investeerders, overwoog Volkswagen al een externe auditor in te huren. We benadrukten dat onafhankelijkheid cruciaal was om de uitkomst geloofwaardigheid te geven.

Begin december bracht Volkswagen een verklaring uit waarin stond dat de audit geen tekenen van dwangarbeid op de Xinjiang-site had gevonden. De tweede sessie was gericht op de resultaten van deze audit en gaf een beter inzicht in de keuze van de auditor en de genomen stappen. De audit werd uitgevoerd door het gerenommeerde Duitse due diligence-bedrijf voor mensenrechten, Loening GmbH.

3 Actief Beheerde Aandelen

Naast de thematische engagementprogramma's hebben we ook engagements gericht op specifieke beleggingsklassen. Voor ons actief beheerd aandelenvermogen zijn enkele van onze investeringen in deze beleggingsklasse gericht op bedrijven die oplossingen bieden voor 's werelds grootste uitdagingen, zoals klimaatverandering of gezondheidszorg. Dergelijke Sustainable Development Goals (SDG)-aligned investeringen zijn investeringen in bedrijven met ten minste 10% van hun inkomsten uit producten en diensten die bijdragen aan de VN-SDG's.

Daarom is het belangrijkste onderwerp van engagement de positieve impact van producten en diensten. We betrekken bedrijven om mogelijkheden te verkennen om hun positieve impact te vergroten, de meting en rapportage van impact te verbeteren, impact te integreren in hun bedrijfsstrategie en hun impact te relateren aan de SDG's.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	Onderwerp	#Gesprekken	Vooruitgang
Abbott Laboratories	Impactmeting, productkwaliteit en veiligheid	1	Positief
Albemarle	Emissiereductiedoelen	1	Positief
ALK-Abello	Biodiversiteit en klimaatrisico	2	Positief
Arcadis	Impactmeting	1	Positief
Archer Daniels Midland	OESO – mensenrechten in de toeleveringsketen	1	Neutraal
CF Industries	CO2 uitstoot	1	Negatief
Corteva	Biodiversiteit	1	Neutraal
Danone	Ontbossing	1	Positief
Fleury	Impactmeting	1	Positief
FMC	Biodiversiteit	1	Neutraal
Fresenius Medical Care	Impactmeting	1	Positief
Genmab	Bestuursbeloningen	1	Positief
Iberdrola	Impactmeting	1	Positief
Illumina	Ondernemingsbestuur	2	Positief
Infineon	Impactmeting	1	Neutraal
Kerry	Klimaat en ontbossing	1	Neutraal
Lonza	Impactmeting	1	Positief
Mueller Water	Impactstrategie	1	Positief
Philips	OESO – ondernemingsbestuur en productkwaliteit en veiligheid	2	Negatief
Sunrun	Negatieve impact	1	Neutraal
Totaal		23	

Productveiligheid en ondernemingsbestuur problemen bij Philips

Koninklijke Philips is een internationaal medisch technologiebedrijf met hoofdkantoor in Nederland. Philips is betrokken bij significante kwaliteits- en veiligheidsproblemen met betrekking tot enkele van zijn ademhalingshulpmiddelen.

Het engagementproces begon in 2021 met het voormalige uitvoerende management van Philips. Ons primaire doel was om de oorzaken van de problemen te onderzoeken, met name gericht op productkwaliteit en patiëntveiligheidsrisico's, en om wegen te verkennen voor toekomstige mitigatie. Bovendien spraken we onze ontevredenheid uit over de gekozen communicatiestrategie van het bedrijf.

Eind 2022 kondigde Philips aan dat het voornemens was het contract van de voormalige CEO voortijdig te beëindigen. Teleurstellend genoeg koppelde het bedrijf de productkwaliteits- en patiëntveiligheidsproblemen niet expliciet aan deze beslissing. Het nieuwe management introduceerde prompt een significante kostenbesparingsmaatregel, waaronder het ontslag van 6.000 medewerkers. We vonden dat noch de vertrekkende CEO noch het uitvoerende managementteam recht hadden op hun bonussen voor 2022. We drongen er bij het bedrijf op aan om het gebrek aan verantwoordelijkheid aan te pakken, vooral gezien de negatieve impact van eerdere managementbeslissingen op talrijke belanghebbenden.

In 2023 stemde PFZW tegen het verlenen van decharge aan het bestuur van Philips. Door decharge te verlenen, doet een bedrijf afstand van zijn recht om een juridische claim in te dienen tegen (voormalige) bestuurders. We deden dit om de volgende redenen:

- We geloven dat de voormalige CEO geen beslissende actie heeft ondernomen op het gebied van patiëntveiligheid en kwaliteitsbeheer en deze problemen niet goed heeft gecommuniceerd met belanghebbenden.
- We relateren het ontslag van 10.000 banen aan slecht management door het vorige bestuur.
- Daarnaast geloven we dat het gedrag van de voormalige CEO met betrekking tot de variabele beloning van vorig jaar niet in lijn was met de belangen van aandeelhouders, vooral gezien de teleurstellende financiële prestaties in 2022.

Uiteindelijk werd 76% van de stemmen uitgebracht tegen het verlenen van decharge aan het bestuur van Philips voor hun activiteiten in 2022.

4 Beursgenoteerd Vastgoed

PFZW voert ook engagement voor zijn beursgenoteerde vastgoedbeleggingen. De vastgoedin-dustrie is een significante verbruiker van energie en materialen. Om de energietransitie effectief te bevorderen, moet de vastgoedsector zijn operationele en bouwprincipes volledig transforme-ren. We werken actief samen met vastgoedbedrijven om hogere energie-efficiëntie te promoten en de geleidelijke verschuiving weg van op fossiele brandstoffen gebaseerde energiebronnen te stimuleren.

Verwachtingen voor bedrijven in deze sector

We zien het stellen van bedrijfsdoelen als een strategische noodzaak om bezittingen op lange termijn te beschermen. We geloven dat het stellen en implementeren van wetenschappelijk onderbouwde doelen effectief beschermt tegen risico's in een veeleisender vastgoedmarkt die steeds meer rekening houdt met duurzaamheid bij investerings- en huurbeslissingen. Daarom verzoeken we alle beursgenoteerde vastgoedbedrijven om zo snel mogelijk een wetenschappe-lijk onderbouwd koolstofreductiedoel te stellen met behulp van de criteria van het Carbon Risk Real Estate Monitor (CRREM) of SBTi.

Aangezien elk gebouw uniek is, erkennen we dat er geen standaardmethode is voor het stellen van doelen. We vragen bedrijven echter om zich eerst te richten op energie-efficiëntie, omdat het verminderen van de energievraag cruciaal is voor de energietransitie. On-site hernieuwbare energieopwekking en off-site stroomaankoop die nieuwe hernieuwbare energieproductie mo-gelijk maken, moeten worden geïntegreerd in de strategie. Hernieuwbare energiecificaten en CO₂-compensaties worden beschouwd als laatste redmiddelen.

De klimaatstrategie voor onze beursgenoteerde vastgoedbeleggingen maakt voornamelijk ge-bruik van engagement en actief aandeelhouderschap als de belangrijkste drijfveren van klimaat-verbeteringen. Door middel van deze strategie moedigen we vastgoedbedrijven aan om actie te ondernemen terwijl we ervoor zorgen dat we verantwoordelijk blijven voor het stimuleren van grotere inspanningen om onze klimaatdoelen te bereiken. Als onderdeel van dit programma werden alle beursgenoteerde vastgoedbedrijven die geen wetenschappelijk onderbouwde doe-len hebben, een brief gestuurd waarin formeel werd gevraagd om een doel te stellen.

Bedrijven werd gevraagd een enquête in te vullen om de uitdagingen waarmee ze worden gecon-fronteerd bij het stellen van een wetenschappelijk onderbouwd doel te communiceren, gebieden waar investeerders hen kunnen ondersteunen bij het boeken van vooruitgang, en andere details over hun voornemen om binnenkort een doel te stellen. Deze correspondenties werden opge-volgd met selectieve gesprekken om de discussie en het engagementproces voort te zetten. Op basis van deze aanpak hadden we in 2023 148 brief- en e-mailcorrespondenties en 27 gesprek-ken met 99 bedrijven.

Door middel van fundamentele analyse evalueren we de waarschijnlijkheid dat bedrijven weten-schappelijk onderbouwde doelen zullen aannemen tegen het einde van 2025. Deze waarschijn-lijkheden sturen onze engagementinspanningen, met de meeste aandacht voor bedrijven met een lage of gemiddelde waarschijnlijkheid. Het beursgenoteerde vastgoed engagementprogram-ma loopt formeel tot het einde van 2025 en wordt jaarlijks geëvalueerd.

Engagement overzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken	Vooruitgang
Aedifica SA	1	Positief
Agree Realty Corporation	2	Positief
CapitaLand Ascendas REIT	1	Positief
CapitaLand Investment Limited	1	Positief
Chartwell Retirement Residences	1	Negatief
City Developments Limited	1	Positief
Dexus	1	Neutraal
GPT Group	1	Positief
Invitation Homes, Inc.	1	Positief
Keppel DC REIT	1	Positief
Keppel REIT	1	Neutraal
Mapletree Industrial Trust	1	Positief
Mapletree Logistics Trust	1	Positief
Mapletree Pan Asia Commercial Trust	1	Positief
MERLIN Properties SOCIMI, S.A.	1	Positief
NNN REIT, Inc.	1	Neutraal
Omega Healthcare Investors, Inc.	1	Negatief
Realty Income Corporation	1	Neutraal
Rexford Industrial Realty, Inc.	2	Positief
Safestore Holdings plc	1	Neutraal
Sun Communities, Inc.	1	Positief
Suntec Real Estate Investment Trust	1	Positief
UDR, Inc.	1	Positief
UOL Group Limited	1	Positief
VICI Properties Inc	1	Neutraal
Totaal	27	

Gesprekken met de triple-net vastgoedmarkt - Agree Realty

We proberen bedrijven te helpen structurele belemmeringen voor decarbonisatie te overwinnen. Hoewel de meeste vastgoedbedrijven in het afgelopen decennium aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt, heeft de triple-net vastgoedmarkt verschillende uitdagingen die het voor verhuurders moeilijk maken om duurzaamheidsinitiatieven te implementeren. In 2023 hebben we onze vastgoedinvesterings- en duurzaamheidsexpertise toegepast om triple-net vastgoedbedrijven te helpen creatieve oplossingen te ontwikkelen om deze barrières te overwinnen. Agree Realty is een van de bedrijven waarmee we op dit onderwerp gesprekken voerden.

Een triple-net lease is een type vastgoedlease waarbij huurders verantwoordelijk zijn voor alle kosten met betrekking tot het pand (bijv. belastingen, verzekeringen en onderhoud). Vanwege hun passieve investeringsstijl en wettelijke beperkingen volgens de triple-net lease kunnen verhuurders de fysieke structuur of operaties van de panden niet wijzigen. Daarom moeten triple-net verhuurders samenwerken met huurders die duurzaamheidsambities hebben om de duurzaamheid van hun gebouwen te verbeteren. Afstemming tussen huurder en verhuurder is altijd belangrijk voor duurzaamheidsverbeteringen in vastgoed, maar is nog crucialer in de triple-net leasemarkt.

We hebben Agree Realty gesproken om het percentage huurders met wetenschappelijk onderbouwde doelen te verhogen. Het beheren van de blootstelling aan huurders met dergelijke doelen houdt het bedrijf verantwoordelijk voor het nastreven van zakelijke relaties met bedrijven die hun klimaatambities delen. We geloven ook dat blootstelling aan huurders met wetenschappelijk onderbouwde doelen materieel is voor de financiële resultaten van deze bedrijven. Wetenschappelijk onderbouwde doelen tonen gezond management en ondernemingsbestuur, vaak gecorreleerd aan kredietwaardigheid. Over het algemeen geloven we dat gebouwen verhuurd aan huurders met wetenschappelijk onderbouwde doelen hun CO₂-voetafdruk in de loop van de tijd zullen verbeteren en een stabielere lange termijn inkomen zullen zien.

Als passieve investeerders zijn triple-net verhuurders functioneel kapitaalverstrekkers. Daarom stelt het sturen op het percentage huurders met wetenschappelijk onderbouwde doelen hen in staat zich te concentreren op waar ze het meest effectief kunnen zijn in het stimuleren van markttransformatie. Agree Realty erkent de materialiteit van deze maatstaf en is begonnen dit te rapporteren in zijn jaarlijkse rapportages. Het bedrijf heeft nog geen formeel doel gesteld, maar overweegt actief de haalbaarheid hiervan. We zullen triple-net bedrijven blijven engagen op dit onderwerp, met als ambitie dat ze hun rol als kapitaalverstrekkers gebruiken om verandering te stimuleren met vastgoedgebruikers.

5 Externe Samenwerkingsverbanden

We geloven dat samenwerking met gelijkgestemde pensioenfondsen en vermogensbeheerders de kans op engagementsucces kan vergroten. Hoewel we over het algemeen een klein deel van het totale aandelenkapitaal van een bedrijf vertegenwoordigen, zetten we door samenwerking meer kracht achter onze boodschap. Gedurende 2023 was PFZW betrokken bij verschillende samenwerkingsinitiatieven via de deelname van onze vermogensbeheerder, PGGM.

Asia Energy Transition Platform

We sloten ons in 2021 aan bij het [Asia Energy Transition Platform](#), dat zich richt op engagement met banken en nutsbedrijven in Oost- en Zuidoost-Azië, met de nadruk op de eerste. We beschouwen het als cruciaal dat onze engagements zich uitstrekken tot opkomende markten, omdat zij de komende decennia een belangrijke rol zullen spelen in de wereldeconomie. Bovendien stelt het betrekken van Aziatische banken ons in staat invloed uit te oefenen op degenen die fossiele brandstoffen financieren, ondanks dat we de meeste van onze directe investeringen hebben verkocht. De engagements in dit initiatief zijn uitbesteed aan Asia Research & Engagement, een dienstverlener gevestigd in Singapore. In 2023 sprak het initiatief met acht banken en twee energiebedrijven.

CA100+

[CA100+](#) is het grootste samenwerkingsinitiatief over klimaatverandering, dat 170 bedrijven en meer dan 700 investeerders bestrijkt. In 2023 maakten we deel uit van de engagementgroep voor Shell, samen met twee andere investeerders. We waren ook onderdeel van de ondersteunende investeerdersgroep voor BP plc, Equinor ASA en TotalEnergies SA.

Carbon Disclosure Project (CDP)

[CDP](#) is een non-profitorganisatie die een wereldwijd rapportage raamwerk organiseert voor investeerders, bedrijven, steden, staten en regio's om hun milieu-impact te beheren. We moedigen bedrijven aan om jaarlijks via de CDP informatie te publiceren, omdat het essentiële informatie biedt over de uitstoot van bedrijven, de impact op de natuur en het watergebruik.

In 2023 namen we deel aan de Non-Disclosure Campaign van de CDP, samen met 287 andere CDP-ondertekenaars die samen bijna \$29 biljoen aan beleggingen vertegenwoordigen. Tijdens deze campagne ontvingen 1590 bedrijven die in 2022 hadden geweigerd te reageren op CDP een brief. De brief uitte de wens dat het bedrijf zou rapporteren aan CDP via hun klimaatveranderings-, bos- en waterenquêtes. 317 van de 1590 gerichte bedrijven (20%) reageerden op de brief en rapporteerden aan CDP in 2023.

Dutch Climate Coalition

In augustus 2022 richtten PFZW (via zijn vermogensbeheerder PGGM) en MN samen met zeven andere oprichtende leden de Dutch Climate Coalition (DCC) op: Achmea Investment Management, APG Asset Management, a.s.r. vermogensbeheer, Cardano, NN Group, Rail & OV Pension Fund en Van Lanschot Kempen. DCC werd opgericht om als platform te dienen om de klimaatengagements van zijn leden te ondersteunen, die allemaal Nederlandse financiële instellingen zijn die vergelijkbare waarden en doelstellingen hebben. Als zodanig kunnen DCC-leden snel handelen en uniforme standpunten innemen. Een voorbeeld hiervan is hun [standpunt](#) over olie en gas. DCC is bedoeld als aanvulling op bestaande samenwerkingsinitiatieven voor engagement.

Eumedion

[Eumedion](#) is de vertegenwoordiger van institutionele beleggers op het gebied van ondernemingsbestuur en duurzaamheid. PFZW en veel andere grote Nederlandse institutionele beleggers nemen deel aan Eumedion. Samen met Eumedion en de andere deelnemers gaan we in dialoog met Nederlandse beursgenoteerde bedrijven om het ondernemingsbestuur in Nederland te verbeteren en duurzaamheid te versnellen.

Elk jaar bereidt Eumedion, in overleg met zijn deelnemers, een focusbrief voor met de twee of drie belangrijkste punten voor het volgende seizoen van jaarvergaderingen. In 2023 waren er twee focuspunten: i) natuurlijk kapitaal en de bescherming en het herstel van biodiversiteit

en ecosystemen, en ii) de effectiviteit van bedrijfsystemen en -beleid voor het voorkomen en aanpakken van mensenrechtenschendingen. Naast deze focuspunten werden ook gesprekken gevoerd met Nederlandse bedrijven over klimaatverandering, beloningsbeleid, blootstelling aan Rusland en demonstraties tijdens aandeelhoudersvergaderingen.

Voor het eerste focuspunt, natuurlijk kapitaal en de bescherming en het herstel van biodiversiteit en ecosystemen, hebben we bedrijven gevraagd: i) de afhankelijkheden en impact van het bedrijf op biodiversiteit en ecosystemen te identificeren, te meten en te beoordelen, inclusief risico's en kansen en ii) wanneer een afhankelijkheid en/of impact materieel is, het beleid van het bedrijf openbaar te maken om negatieve impact te beperken en te herstellen.

Voor het tweede focuspunt hebben we bedrijven gevraagd om uitgebreid te rapporteren hoe ze mensenrechtenschendingen monitoren, beheren, beperken en herstellen.

Engagementoverzicht 2023

Bedrijf	# Gesprekken
ABN AMRO Bank N.V.	2
ASR Nederland NV	1
ING Groep N.V.	2
IMCD N.V.	2
NN Group NV	2
Koninklijke Philips N.V.	3
Shell Group Plc	1
Totaal	13

Deze engagements maken geen deel uit van onze thematische engagementprogramma's, waar we de prestaties van bedrijven op belangrijke indicatoren in de loop van de tijd bijhouden. Daarom rapporteren we geen voortgangsindicator.

Verbeterd klimaatactieplan bij NN Group

In juli 2023 publiceerde NN Group zijn bijgewerkte klimaatactieplan. Het bijgewerkte klimaatactieplan omvat aanvullende reductiedoelen voor scope 3 emissies en komt steeds meer overeen met onze klimaat gerelateerde verwachtingen van beursgenoteerde financiële instellingen. In samenwerking met Eumedion zijn we sinds 2019 in dialoog met NN over klimaatverandering, naast andere onderwerpen zoals biodiversiteit, mensenrechten en het beloningsbeleid van het management.

In de loop der jaren hebben we meerdere vergaderingen gehad met NN en de AGM's van NN bijgewoond om hun klimaatstrategie te bespreken. In mei 2023, tijdens een bedrijfsdialoog, vroegen we NN om emissiereductiedoelen voor verzekering gerelateerde emissies te ontwikkelen die in lijn zijn met het Akkoord van Parijs, hun klimaatdoelen te laten verifiëren door een onafhankelijke derde partij en een klimaatstemvoorstel voor te leggen.

In juli 2023 vernamen we dat NN zijn klimaatactieplan had bijgewerkt om emissiereductiedoelen voor verzekeringsondernemingen, vastgoed en hypotheek op te nemen, in lijn met ons verzoek om emissiereductiedoelen voor verzekering gerelateerde emissies te ontwikkelen. Het bijgewerkte plan bevat een nieuw net zero doel voor verzekering gerelateerde emissies tegen 2050. Het omvat ook tussendoelen voor directe en indirecte vastgoed-, hypotheek- en commerciële verzekeringsactiviteiten. In het bijgewerkte klimaatactieplan introduceert NN ook een kolenbeleid voor verzekeringen en breidt het uitsluitingen voor onconventionele olie- en gasactiviteiten uit.

Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC) Net Zero Engagement Initiative

Midden 2023 lanceerde de IIGCC het [Net Zero Engagement Initiative \(NZEI\)](#), dat bedrijven omvat die geen deel uitmaken van de CA100+, met een focus op de consumenten van fossiele brandstoffen. PFZW neemt actief deel aan dit initiatief en leidt de engagements met zes bedrijven: Akzo Nobel N.V., Deutsche Lufthansa, Galp Energia, International Consolidated Airlines Group SA, Koninklijke Ahold Delhaize N.V. en Neste Oyj.

Platform Living Wage Financials

Een leefbaar loon of inkomen verdienen is een mensenrecht. Een leefbaar loon of inkomen moet elementen van een behoorlijke levensstandaard omvatten, waaronder voedsel, water, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg, vervoer, kleding en andere essentiële behoeften, inclusief voorzieningen voor onverwachte gebeurtenissen. In veel landen overschrijdt een dergelijk compensatieniveau het wettelijk vereiste minimumloon. Daarom vragen we bedrijven om verantwoordelijkheid te delen bij het bevorderen van leefbare lonen en inkomens in hun operaties en toeleveringsketens.

Als lid van [Platform Living Wage Financials \(PLWF\)](#) voert PFZW collectief engagement uit met gelijkgestemde peers. In de loop der jaren heeft het platform een reeks bedrijven geëvalueerd in de kleding-, landbouw- en voedingssector die een significante impact hebben op leefbare lonen en inkomens. Hoewel de beoordelingsmethodologie per sector verschilt, streeft het engagement van PLWF naar verbetering van beleid, stakeholder engagement, impactbeoordeling, actieplannen, prestatie monitoring en herstel met betrekking tot leefbare lonen en inkomens. We gebruiken de beoordelingsresultaten in onze stembeslissingen.

Engagement over ontbossingsvrije toeleveringsketens

In 2023 leidde Cardano een samenwerkingsgroep voor engagement over ontbossing met behulp van gegevens van Satelligence, een externe dataprovider. PFZW maakt deel uit van deze engagementgroep.

Satelligence gebruikt satellieten om gegevens te verzamelen over mogelijke ontbossing in de toeleveringsketens van de bedrijven die binnen het bereik van de groep vallen. De groep ontvangt 25 bedrijfsrapporten op basis van de locaties van de plantages of molens van de bedrijven die verband houden met palmolie. De engagements richten zich op twee groepen bedrijven. De eerste groep oefent geen controle uit over traceerbaarheid of maakt geen leverancierslijsten openbaar. We vragen hen meetbare doelen te stellen in samenwerking met hun leveranciers om ontbossing te bestrijden en duidelijkheid te verschaffen over de stappen die zijn ondernomen om de toeleveringsketen transparanter te maken. De tweede groep bedrijven is gekoppeld aan de palmoliesector en wordt in verband gebracht met gevallen van ontbossing in het afgelopen jaar, zoals te zien in de satellietbeelden. We vragen deze groep om actie te ondernemen en de gevolgen te minimaliseren.

Valuing Water Finance Initiative

In augustus 2022 lanceerde Ceres het [Valuing Water Finance Initiative \(VWFI\)](#). VWFI is een wereldwijde investeerdersgeleide inspanning om bedrijven met een hoge waterafdruk aan te sporen water te waarderen en als een financieel risico te behandelen en de noodzakelijke grootschalige verandering te stimuleren om watersystemen beter te beschermen. PFZW sloot zich vanaf het begin aan bij dit initiatief en is met de steun van Ceres betrokken bij water als engagementonderwerp voordat dit initiatief werd gelanceerd. We sloten ons aan bij het initiatief omdat waterrisico sterk gerelateerd is aan andere onderwerpen van onze engagements, zoals klimaat.

Het initiatief maakt gebruik van de ontwikkelde benchmark en bedrijfsverwachtingen om engagement met bedrijven te bevorderen. PGGM heeft via dit initiatief gesprekken gevoerd met McDonald's Corporation.

6 Beperken van Negatieve Impact

Zoals veel Nederlandse pensioenfondsen heeft PFZW het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant ondertekend, samen met de Pensioenfederatie, niet-gouvernementele organisaties (NGO's), vakbonden, en de Nederlandse overheid. Dit akkoord heeft tot doel pensioenfondsen te helpen de internationale investeringsketen beter te begrijpen. Het primaire doel van het akkoord is om negatieve impact binnen de beleggingsportefeuille, zoals mensenrechtenschendingen en milieuschade, te identificeren, te beperken en te voorkomen. We identificeren dergelijke negatieve impact met behulp van de richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), die een mensenrechtenhoofdstuk bevatten dat in lijn is met de UN Guiding Principles on Business and Human Rights.

We hebben de OESO-richtlijnen geïntegreerd in ons beleid. Daarvoor hebben we de 'OESO-Screening' ontwikkeld om de negatieve impact van bedrijven in de beleggingsportefeuille op mensen en het milieu te identificeren en te beoordelen. Voor deze screening maken we gebruik van data van Sustainalytics. We vermijden investeringen die in zeer ernstige mate in strijd zijn met de genoemde richtlijnen. Voor grote bedrijven met een 'ernstige' score gebruiken we engagement om elk bedrijf te overtuigen de schade die het heeft aangericht te herstellen en maatregelen te nemen om toekomstige schade te voorkomen. We blijven investeren in deze grote bedrijven wanneer we geloven dat engagement kan bijdragen aan verbetering. Kleine bedrijven met een 'ernstige' score worden echter verkocht omdat de engagementinspanning niet opweegt tegen de verwachte toegevoegde waarde.

We hebben een toegewijd engagementprogramma op de OESO-richtlijnen. Sommige engagements worden uitgevoerd door Sustainalytics, terwijl andere door PGGM worden uitgevoerd. In 2023 omvatte het programma 45 bedrijven. Ontwikkelingen gedurende het jaar zijn onder andere:

- Vijf bedrijven hebben significante verbeteringen laten zien, wat leidde tot verbeterde scores. Deze bedrijven zijn verwijderd uit het engagementprogramma ("Opgelost").
- Twee bedrijven zijn uit het programma en de portefeuille verwijderd vanwege een significante afname van de benchmarkweging ("Verwijderd uit het universum").
- Eén bedrijf (ArcelorMittal) is verkocht omdat zijn controversescore verslechterde ("Verkocht").
- Voor alle andere bedrijven is engagement gaande ("Lopend").

OECD Overzicht 2023

Bedrijf	Vooruitgang	Controverse
Activision Blizzard, Inc.	Opgelost	Werknemersincidenten
Alibaba Group Holding Ltd.	Lopend	Klantenincidenten
Alphabet, Inc.	Lopend	Klantenincidenten
Amazon.com, Inc.	Lopend	Klantenincidenten
Apple, Inc.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
ArcelorMittal SA	Verkocht	Werknemersincidenten; sociale toeleveringsketenincidenten
Archer-Daniels-Midland Co.	Lopend	Milieu-toeleveringsketenincidenten
Barrick Gold Corp.	Lopend	Operatie-incidenten; samenleving & gemeenschap incidenten
BHP Group Ltd.	Lopend	Operatie-incidenten
Bunge Ltd.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Capital One Financial Corp.	Opgelost	Operatie-incidenten
Caterpillar, Inc.	Lopend	Samenleving & gemeenschap incidenten
FAST RETAILING CO., LTD.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten

Bedrijf	Vooruitgang	Controverse
Freeport-McMoRan, Inc.	Lopend	Operatie-incidenten
General Motors Co.	Lopend	Klantenincidenten
Holcim Ltd.	Lopend	Samenleving & gemeenschap incidenten
Honda Motor Co., Ltd.	Lopend	Klantenincidenten
Industria de Diseño Textil SA	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Koninklijke Philips NV	Lopend	Klantenincidenten
Li Ning Co., Ltd.	Verwijderd uit universum	Sociale toeleveringsketenincidenten
Mastercard, Inc.	Lopend	Klantenincidenten
Meta Platforms, Inc.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Minerva S.A.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Mondelez International, Inc.	Lopend	Milieu-toeleveringsketenincidenten; sociale toeleveringsketenincidenten
Nestlé SA	Lopend	Milieu-toeleveringsketenincidenten; sociale toeleveringsketenincidenten
NIKE, Inc.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Panasonic Holdings Corp.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
PepsiCo, Inc.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Procter & Gamble Co.	Lopend	Milieu-toeleveringsketenincidenten; sociale toeleveringsketenincidenten
Reckitt Benckiser Group Plc	Opgelost	Sociale toeleveringsketenincidenten
Rio Tinto Plc	Lopend	Samenleving & gemeenschap incidenten
Samsung Electronics Co., Ltd.	Lopend	Bedrijfsethiek incidenten
Sanofi	Lopend	Klantenincidenten
Shell Plc	Lopend	Operatie-incidenten
SolarWinds Corp	Lopend	Klantenincidenten
Target Corp.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Telefonaktiebolaget LM Ericsson	Lopend	Bedrijfsethiek incidenten
Tesco Plc	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
Teva Pharmaceutical Industries Limited	Verwijderd uit universum	Bedrijfsethiek incidenten
The Hershey Co.	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten
TOSHIBA Corp.	Opgelost	Bedrijfsethiek incidenten
Tyson Foods, Inc.	Lopend	Klantenincidenten
Uber Technologies, Inc.	Lopend	Klantenincidenten
Unilever Plc	Opgelost	Sociale toeleveringsketenincidenten
VINCI SA	Lopend	Sociale toeleveringsketenincidenten

7 Stemmen

Door te stemmen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering (AVA) kunnen we als aandeelhouders onze invloed uitoefenen op de bedrijven waarin we investeren. Als langetermijnbeleggers stelt stemmen ons in staat onze mening te uiten over verschillende kwesties: strategisch, financieel en maatschappelijk. Het geeft ons een stem bij cruciale beslissingen die door het management van het bedrijf worden genomen.

Als basis voor ons stemgedrag werken we samen met onze vermogensbeheerder, PGGM, om de [stemrichtlijnen](#) op te stellen, die onze standpunten over veelvoorkomende stempunten op AVA's schetsen. Gezien het grote aantal aandeelhoudersvergaderingen is onze stemuitvoering grotendeels geautomatiseerd. Het principe is dat we stemmen zoals geadviseerd door onze proxy-stemserviceprovider, Glass Lewis. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de stemrichtlijnen. We stemmen echter handmatig over alle aandeelhoudersvoorstellen met betrekking tot duurzaamheid, gezien de grote verscheidenheid aan onderwerpen.

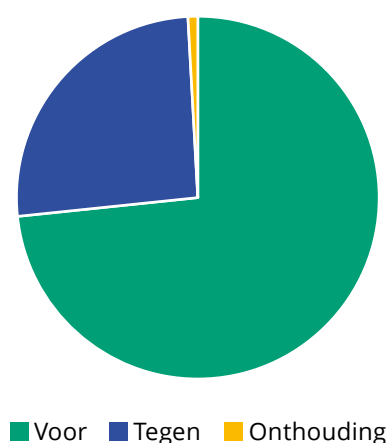
Soms spreken we ook op AVA's om onze stem te versterken en publiekelijk te debatteren met de bedrijven waarin we investeren. We spraken bijvoorbeeld op de AVA van Shell in 2023. Daarnaast kunnen we aandeelhoudersvoorstellen indienen. Dit was dit jaar het geval bij TotalEnergies en Engie.

We willen transparant zijn over hoe we onze stemrechten gebruiken. Daarom zijn al onze stemmen openbaar beschikbaar op een [speciale website](#). In 2023 hebben we gestemd over 57.726 voorstellen op 5.538 AVA's. 790 van deze voorstellen werden ingediend door aandeelhouders en de overige door het management.

Managementvoorstellen

Managementvoorstellen omvatten bijvoorbeeld de verkiezing van bestuurders, goedkeuring van de financiële staten en stemmen over het beloningsbeleid van bedrijven. Van alle managementvoorstellen waarover we voor, tegen of onthouding hebben gestemd, ondersteunden we 73% (Figuur 1).⁵ Figuur 2 toont aan dat we het vaakst tegen de aanbevelingen van het management stemden over belonings- en bestuur-gerelateerde voorstellen.⁶ Dit komt voornamelijk door onze strikte richtlijnen voor beloning van bestuurders en leidinggevendenden (bijv. geen gebruik van opties toestaan) en onze definitie van onafhankelijkheid van bestuurders, die rekening houdt met ambtstermijnen.

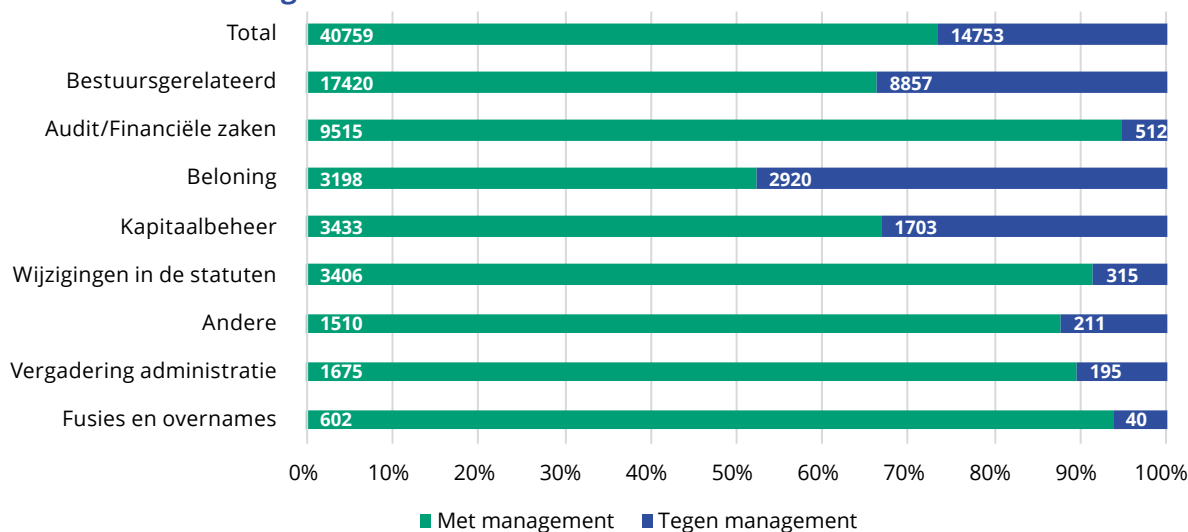
Figuur 1: Voor, Tegen, en Onthouding stemmen op managementvoorstellen

⁵ We hebben alleen de categorieën 'Voor' (40929), 'Tegen' (14384) en 'Onthouding' (487) opgenomen om de leesbaarheid te garanderen. We hebben de andere Glass Lewis-categorieën '1 jaar' (6), '3 jaar' (504), 'Gemengd' (73), 'Neem geen actie' (418) en 'Niet gestemd' (135) verwijderd. Daarom omvat dit cijfer 98% van alle stemmen.

⁶ Om de leesbaarheid te garanderen, hebben we alleen de categorieën 'Met management' (40759) en 'Tegen management' (14753) opgenomen. We hebben de Glass Lewis-categorieën 'Neem geen actie' (418), 'Niet gestemd' (135), 'N.v.t.' (798) en 'Gemengd' (73) niet opgenomen. Daarom omvatten de cijfers 97% van alle stemmen.

Figuur 2: Stemmen met en tegen management bij managementvoorstellen

Bestuurdersverkiezingen

We verwachten dat de raden van bestuur van bedrijven in CO₂-intensieve industrieën klimaatmaatregelen als een strategische prioriteit beschouwen. Daarom stemt PFZW tegen de herverkiezing van bestuursleden wanneer we een bedrijf als achterblijver beschouwen op het gebied van de energietransitie. In 2023 stemden we tegen het bestuur van 370 bedrijven in CO₂-intensieve industrieën (Voedsel, Energie, Industrie, Materialen en Nutsvoorzieningen) omdat ze geen doel hadden om minder CO₂ uit te stoten. We stemden tegen besturen in de energiesector wanneer emissiereductiedoelen significant achterbleven bij andere bedrijven in de sector.

Omdat er meerdere redenen kunnen zijn om tegen de herverkiezing van een bestuurder te stemmen, sturen we een brief naar de meeste achterblijvers om uit te leggen waarom we tegen zijn bestuurders hebben gestemd. De brief legt ons klimaatplan uit en de resulterende verwachtingen voor bedrijven in onze portefeuille. We nodigen elk bedrijf uit om zijn klimaatambities te versnellen door een geloofwaardig transitieplan op te stellen, inclusief tussentijdse CO₂ reductiedoelen.

Say on Climate

Soms plaatsen bedrijven hun klimaattransitieplannen op de agenda van de AVA voor een adviseerende stemming. Deze worden 'Say on Climate' voorstellen genoemd. Door over deze voorstellen te stemmen, kunnen we aan het bedrijf laten weten of we het klimaattransitieplan steunen of verbeteringen willen zien. We stemmen voor wanneer het bedrijf emissiereductiedoelstellingen heeft gesteld die in lijn zijn met een 1,5°C pad en dit aanvult met een geloofwaardige implementatiestrategie. Wanneer we geloven dat de uitvoering van het voorgestelde klimaattransitieplan niet voldoende bijdraagt aan de doelstellingen van het Akkoord van Parijs, stemmen we tegen.

Het klimaattransitieplan moet onder andere de volgende elementen bevatten:

- Wetenschappelijk onderbouwde emissiereductiedoelstellingen voor alle materiële scope 1, 2, en 3 emissies. Het bedrijf minimaliseert de afhankelijkheid van CO₂-compensaties en natuur gebaseerde oplossingen bij het behalen van zijn emissiereductiedoelstellingen.
- Een kapitaaluitgavenplan dat de emissiereductiedoelstellingen van het bedrijf ondersteunt.
- Voldoende toezicht door de raad van bestuur op klimaat, inclusief klimaat gerelateerde prestatie-indicatoren in de beloning van het management.
- Openbaarmaking van klimaat gerelateerde risico's en kansen, bij voorkeur via het Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD) raamwerk.

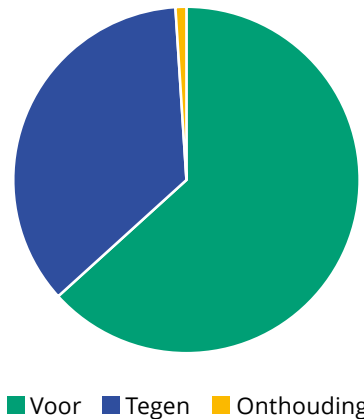
In 2023 heeft PFZW 10 van de 19 stemmingen over klimaattransitieplannen gesteund. Zo hebben we bijvoorbeeld het plan van Energias de Portugal SA, een Portugees nutsbedrijf, gesteund omdat zij wetenschappelijk onderbouwde emissiereductiedoelstellingen hebben gesteld in lijn met 1,5°C. We stemden echter tegen het plan van UBS Group, een Zwitserse multinationale

investeringsbank en financiële dienstverlener. Hoewel we de decarbonisatiedoelstellingen per sector van het bedrijf waarderen, konden we het plan niet steunen omdat het bedrijf zich niet had gecommitteerd aan het afbouwen van leningen voor thermische kolen.

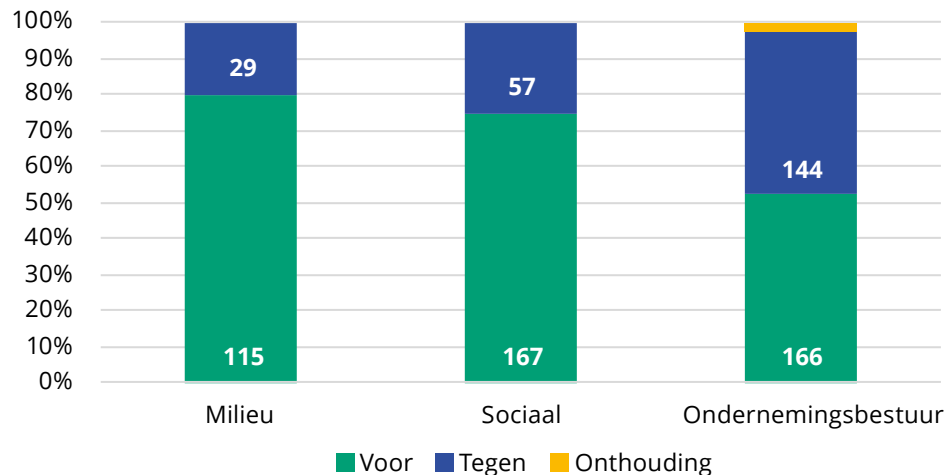
Aandeelhoudersvoorstellen

Naast het management hebben aandeelhouders in veel landen ook het recht om voorstellen op de agenda van de AVA te plaatsen. In de afgelopen jaren hebben deze aandeelhoudersvoorstellen vaak betrekking op duurzaamheid. In 2023 stemden we voor 80%, 75% en 52% van de aandeelhoudersvoorstellen over milieu-, sociale- en ondernemingsbestuur kwesties

Figuur 3: Voor, Tegen, en Onthouding stemmen op aandeelhoudersvoorstellen.

Figuur 4: Voor, Tegen, en Onthouding stemmen op aandeelhoudersvoorstellen, per onderwerp.

Stemmen voor duidelijkheid over hoe Hershey Company kinderarbeid in haar toeleveringsketen tegengaat

Hershey Company is een van de grootste chocoladeproducenten ter wereld. We stemden voor een aandeelhoudersvoorstel waarin het bedrijf wordt gevraagd een openbaar rapport uit te brengen waarin wordt beschreven of en hoe het beleid van het bedrijf met betrekking tot een leefbaar loon en inkomen het bedrijf op koers zullen zetten om alle vormen van kinderarbeid uit de West-Afrikaanse cacao-toeleveringsketen tegen 2025 uit te roeien.

We erkennen dat het bedrijf vooruitgang heeft geboekt op essentiële gebieden van mensenrechten en kinderarbeid. Zo heeft het bedrijf zijn doel bereikt om wereldwijd 100% Fair Trade-gecertificeerde cacao in zijn producten te gebruiken. Echter, de positie van het bedrijf over leefbaar loon en inkomen kan worden verbeterd door concretere, tijdgebonden doelen vast te stellen en een bijbehorend actieplan op te stellen om deze te realiseren.

Anti-ESG voorstel bij Microsoft

Tijdens de AVA van het Amerikaanse IT-bedrijf Microsoft stonden verschillende aandeelhoudersvoorstellen op de agenda, die als anti-ESG kunnen worden beschouwd. ESG is een Engelse afkorting voor Environmental, Social, en Governance en gaat dus over milieu, mens, en goed ondernemingsbestuur. Het voorstel bij Microsoft vroeg het bedrijf om verslag uit te brengen over de risico's die gepaard gaan met het hebben van een beleid inzake gelijke kansen op werk ("Equal Employment Opportunities", EEO). EEO-beleid beschermt de rechten en belangen van groepen die traditioneel in achtergestelde posities hebben verkeerd. De indiener, het National Center for Public Policy Research, staat erom bekend anti-ESG aandeelhoudersvoorstellen in te dienen, die gericht zijn op het verminderen van ESG-vriendelijke beleidsmaatregelen. Omdat wij geloven dat bedrijven werknemers uit diverse achtergronden moeten betrekken en diversiteit moeten bevorderen als een kracht in plaats van een potentieel risico, stemden wij tegen dit anti-ESG voorstel.

TotalEnergies vragen om emissiereductiedoelstellingen te zetten in lijn met Parijs

Samen met Follow This en een grote groep investeerders diende PFZW een voorstel in bij het Franse bedrijf TotalEnergies. In dit voorstel adviseerden we de raad van bestuur om een doelstelling vast te stellen in lijn met het Akkoord van Parijs, gericht op het verminderen van scope 3 emissies tussen nu en 2030. We bespraken dit voorstel met het bedrijf, maar konden geen akkoord bereiken. Daarom stemden de aandeelhouders over het voorstel tijdens de jaarlijkse vergadering.

Het voorstel kreeg 30% van de stemmen voor. Hoewel dit geen meerderheid is, is dit het best presterende voorstel van zijn soort bij een groot olie- en gasbedrijf. De indiening van het voorstel door een grote groep investeerders heeft mogelijk bijgedragen aan dit resultaat.

Helaas veranderde TotalEnergies na de jaarlijkse vergadering zijn klimaatdoelstellingen niet. Daarom hebben we begin 2024 onze belangen in het bedrijf verkocht.

Sommige klimaatvoorstellen bij Equinor waren te prescriptief

We steunen veel klimaatvoorstellen, maar niet allemaal. Soms geeft een voorstel het bedrijf te weinig ruimte om zijn strategie te bepalen. Om deze reden steunden we verschillende voorstellen bij Equinor, een Noorse olie- en gasproducent, niet.

Een van de voorstellen vroeg bijvoorbeeld dat Equinor tegen 2025 50% van hun bruto-investeringen zou besteden aan koolstofarme alternatieven voor olie en gas. We steunden dit voorstel niet. We vragen olie- en gasbedrijven om tegen 2030 minstens 30% van hun energieproductie uit koolstofarme oplossingen te halen. Significante investeringen in deze oplossingen zijn op korte termijn nodig, en dat steunen we. Echter, de benodigde investering hangt af van het type oplossingen waarop een bedrijf zich richt. Daarom willen we geen exact percentage van koolstofarme investeringen aan een bedrijf opleggen.

Begrippenlijst

Actief aandeelhouderschap	Het stimuleren van ondernemingen om hun duurzaamheidsprestaties te verbeteren middels stemmen en/of engagement.
Klimaatverandering	Een verandering van het klimaat wat direct of indirect toe te wijzen is aan menselijk activiteiten die de samenstelling van de globale atmosfeer veranderen en bovenop de natuurlijke klimaatvariaties komt over een vergelijkbare tijdsperiode (UNFCCC, 1992, Article 1).
CO2 (emissies)	Wanneer we spreken over CO2 bedoelen we vrijwel altijd CO2-equivalenten (CO2e). Het broeikasgaseffect van de andere broeikasgassen is hierin omgerekend naar een CO2-equivalent om het totaal effect inzichtelijk te maken. CO2-equivalenten omvatten alle broeikasgassen zoals deze zijn erkend in het Kyoto Protocol: koolstofdioxide, methaan, stikstof dioxide, fluorkoolwaterstoffen, perfluorkoolstoffen en zwavelhexafluoride.
Engagement	Het hebben van een constructieve dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille of marktpartijen zoals regelgevers, toezichhouders en sectororganisaties. Deze dialoog heeft als doel een vooraf vastgestelde (gedrags)verandering te realiseren.
ESG	Engelse afkorting voor Environmental, Social and Governance. In het Nederlands staat dit voor milieu, mens en goed bestuur.
Langetermijn-waardecreatie	Het creëren van waarde op de lange termijn. Wij zijn ervan overtuigd dat dit alleen kan indien risico, rendement en duurzaamheid allemaal worden meegewogen in beleggingskeuzes.
Net zero	Net zero of netto nul betekent dat de totale wereldwijde uitstoot van alle broeikasgassen minus het totaal verwijderde broeikasgassen uitkomt op maximaal nul. In het Parijsakkoord is namelijk afgesproken om de opwarming van de aarde te limiteren tot well-below 2 degrees en te streven naar maximaal 1.5 graden temperatuurstijging. De wereldwijde uitstoot moet in 2050 netto nul (net zero) zijn om het doel van 1.5 graden te halen.
Paris-alignment	De mate waarin ondernemingen een reductiedoelstelling en/of -plan hebben om hun uitstoot in lijn met de afspraken in het Parijsakkoord te verlagen. De exacte criteria hiervoor verschillen per categorie en sector.
Scope 1, 2, and 3	De CO2 -voetafdruk van een bedrijf is op te delen in scope 1, 2 en 3: <ul style="list-style-type: none"> ● Scope 1: directe uitstoot van eigen bronnen of bronnen binnen het beheer van het bedrijf. ● Scope 2: indirecte uitstoot door de opwekking van ingekochte of verbruikte energie. ● Scope 3: indirecte uitstoot voortkomende uit het overige deel van de waardeketen. <p>Hierin volgen we de definitie van het Greenhouse Gas Protocol (GHGP)</p>
SDG	De Sustainable Development Goals (SDG) zijn de 17 doelen die de Verenigde Naties hebben gesteld en die zij voor 2030 willen behalen. PFZW draagt bij aan het behalen van deze doelen door te investeren in Sustainable Development Investments (SDI) zoals deze gedefinieerd zijn door het SDI Asset Owner Platform (AOP).
Duurzaam	In de kern is 'duurzaam' een bepaalde staat die lang durend kan voortbestaan. In de context van duurzaam beleggen en/of een duurzame wereld, duidt duurzaam op een wereld of een belegging die ontwikkelt naar of bijdraagt aan een economische, sociale en milieuvriendelijke toekomst voor de aarde en voor huidige en toekomstige generaties. Deze definitie concretiseren we verder door het te koppelen aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de Verenigde Naties. Het SDG raamwerk hanteren we als raamwerk voor duurzaamheid.
Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)	De Sustainable Finance Disclosure Regulation bevat de duurzaamheidsvereisten voor financiële instellingen die vanaf maart 2021 gelden.
Duurzame of leefbare wereld	Een wereld waarin de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals) van de Verenigde Naties zijn bereikt.